

این روش قلم گرفتن اولاً میدان عمل کافی نبویسند و داده نوشتن مدت دکشما را آسانی نمکن میسازد. ثانیاً که روش قلم را در نوشتن متنهای مختلف که باید با کوشش قلم نوشته شود با مرتب کردن دو قلم به یک یا دو موضع قلم آسان میکند.

در گرفتن قلم در احوال پسندیده است و محکم نه است. و قلم را در بدن بر صاف گذاشته هم نمیتوان فشار باشد مخصوصاً چون در نیش راست قلم بیشتر استغاده میشود نباید بیش از اندازه قلم را روی کاغذ فشار دهیم که زود خراب میشود و نظرات ضایع میسازد اگر کتاب در حال کتابت بر زمین بنشیند و کاغذ را روی زانوی راست قرار دهد بهتر است تا اینکه روی میز بگذارد.

زیرا با انصورت میتوان بدون احساس خشکی و کسالت ساعتی متوالی فخطاطی کند. و لازم است که راست بنشیند و دفتر دریا کاغذ را در فاصله سی سانتیمتری صورت بگیرد و با آرامی و حوصله و وقت تمام جو حسن خود را متوجه خوبی و زیبایی خط کند

و اگر روی صندلی نشست با انداختن پای راست روی پای چپ یک گاهی برای کاغذ میسازد و هرگاه بخواهد کاغذ را روی میز بگذارد، سطح میز نباید آن اندازه بلند باشد که بر تخط و اعاطه و چشم او غفل آورد و موجب کج کردن کاغذ یا سرگردن شود. در احوال نشست او باید بگونه ای باشد که بدن در راستی تمام قرار گیرد و تنم کردن پشت و کج کردن سر و گردن لازم نیاید.

فخطاط باید جوانیب و نواحی قلم را خوب بشناسد (۱) تا حق حرکات و گردش قلم را او آنگذ و بجایابی مقتضی کاربرد مطلقاً در فراشت تا مانند الف و لام و کاف و دست طاء. اعتمادش بر درونیش قلم با هم باشد و دلایتمی از بالا بر زیر میساید

بیشتر اعتماد بر نیش راست و وقتی که از زیر بالا می رود بیشتر اعتماد بر نیش چپ داشته باشد. و در نقطه و سرهای اشکالی که بقدر نقطه است اعتماد مساوی بر هر دو نیش بنماید.

برخی کاشی که از چپ بر راست رود میل قلم اندکی بطرف راست. و هر چه از راست بچپ حرکت دارد اندکی میل بچپ داشته و در وقت قون و باه اول کلمه و امثال اینها و کاسه های قون و صاف. و در پرداز او اخر و بناله و بناله و ایره و قون و صاف و غیره) و حلقه صاف و صاف و مسین و شین و دندانه ها و نیشچه ها. بیشتر اعتماد بر نیش راست قلم باید کرد. همچنین است در ده های دراز و کوتاه که از راست بچپ رود و صورتی که ارسال دارد.

و در کاشتن ایره و جویم و عین و شایهات آنها. و باید معکوس و حفظ دوم کاف مُنغ و در حرفی که عروج دارد و مانند ح و بعضی موارد دیگر که در هر نوع خطی تفاوت میکند، اعتماد بر نیش چپ است.

ح ح و بعضی سرهای فاد. قاف. باه. داد. و حلقه کاف به اعتماد کاتب در قسمتی بر نیش چپ و در قسمتی بر نیش راست میباشد.

و در بعضی موارد و مقام دم قلم بجا گرفته میشود و آن موارد در وقت هر حرف و کلمات و کلمات از پنهانی دم قلم تا چندین بار در مواضع اجمال میشود.

استادی فرمود است از عجایب انعام و فضل خدای تعالی بر بندگانش تسلیم کتابت و خط است بوسیله حرف اشکال الفبا باقی میان تویی تا مرکب بر آن بماند و اطراف و جوارش از بار یکث نمود تا باز گرفتن و باز دادن مرکب از آن آسان باشد وفاق آن موجب نگاهداشت مرکب بر دم قلم گردد.

اعمال آداب برگرفتن مرکب از دوات این است که قلم در این هنگام در دست کاتب باید مانند حال کتابت باشد و از آن حالت گرفته و تمیز کند که این بهترین روش است که قلم در حال برگرفتن مرکب بسان حال کتابت باشد و صفحها کاغذ. و هر قلم را بای برگرفتن مرکب از کف دست بخواج حرکت دهد تا قرار قلم به آن کتابت بر انگشتان باقی بماند و اگر از این روش عدول کرد دچار شفتت شود زیرا در هر دفعه که مرکب بر میآورد باید قلم را بر انگشتان استوار دهد و آنگاه بوسید و رعایت این نکته بزرگترین چیزی است که هر کاتب بدان نیازمند است زیرا در خوبی و کجی و ختی خط بر آنست و جز دانای ما هر با حوصله آگاه

برهنه خط این نکته را درک نمکند .

و لازم است که تب بطور مستدل مرکب برگردد و در این حال بقدر الزامی خود حرکت نهد . و چنان در لیده فرو نبرد که مرکب تمام سر قلم را فرو گیرد . و شایسته است که دم قلم را تا حد فاق در دو دست برد . و اگر جز این کند و کتبت عیبانی ظاهر میشود در سرگشتان آلوده بسیار میگیرد . و یا کاغذ و خط را آشکنی بهم رسد . و این از اتصال پیرزده و کوش کاتبان و لطافت به دور است .

پس از فراغ از نوشتن دم قلم را با پارچه ای نرم یا کاغذ نجشکاند . و موقع نوشتن که کاغذ را روی زیر دست می قرار داده است قطعه کاغذ یا مقوا برای حفظ لطافت روی صفحه ای که می نویسد . و زیر دست خود بگذارد . و این چند تذکره دیگر را نیز از نظر دور نماند :

۱- در وقت نوشتن دو جهت را در نظر بگیرد . یکی حرکات هندی و زیبایی شکما . دیگری گردشهای قلم را در قرار دادن شکما بقرارگاه و قوالب خود و برای صفت این کار باید قبال زمین خط و اندازه قلم و تناسب بین این دو به وقت سنجیده شود . و با تمام حواس خود مشغول نوشتن و کتابت گردد .

۲- در نوشتن هر نوع خط اشکال و صور اصل آنرا مراعات کند تا خصمیات و نشانیهای هر خط نمایان شود و مغلوط بخط دیگر نگردد مگر آنچه را که استیضاح مقدم استعمال کرده اند مثل شکمائی که از محقق و توفیق و اهل ثقت و اشراف و توفیق و اهل سنخ . و از توفیق و رقاع و سنخ . و اهل اجازة و تعلیق . و از تعلیق و اهل شکسته شده است . که در فصل ثقتا بیان اشارت میشود . و نیز لازم است که برای نوشتن هر خط قلمی که تعیین شده بکار برد زیرا (هر قلم را بجهت تحریر خطی سر کرده اند)

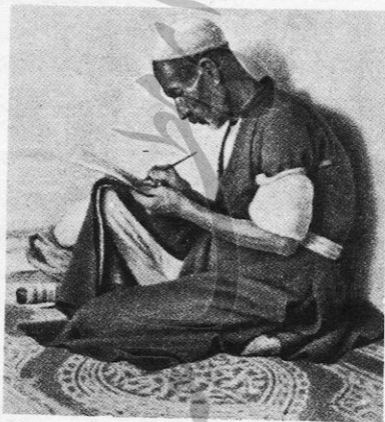
۳- بعضی استادان گفته اند ۱- بنده ای اهل خط سنخ یا موزون به خطوط دیگر را شاک نیست که خط سنخ آسانتر از خطوط دیگر است که در مدت کمتر میزان یاد گرفت . بجز در سنخ و ثقت که شگفتن خطی است که اگر کسی آسانت یافت خطوط دیگر برایش آسان میشد و چندان مشتقی نخواهد داشت . و سلامت که تحصیل هر یک محتاج تعلیم و تمرین بسیار است

۴- کاتبان این تذکره سلفا ضعیف می شدی را نیز از نظر دور نماند که فرموده است :

نیت اصلاح خط پسندید ز دستمان نیت سنجیده نمکنی از قلمش اصل صلاح کاتبان را چکار با جستج

۵ - سلطانعلی رحمانه در پایان رساله خطش غرضخواهی کرده است ، نگارنده هم در پایان بحث قواعد با او بهصدا
میشود :

نظم فرمودن قواعد خط هست زه فقیر محض غلط نتوان نیز تر بهشستن ونداین باب نیست بیج سخن
ز آنکه خط را بد باین نیست همچو الفاظ کشش نمای نیست حق نگناید بر پیشان باد بنی و آله الامجاد
صلوات خدا می بر جانش باد بر آمل و دوستدارش
(حسب الله نفسانی)

منقول از مجله همسره درم شماره ۱۵۲

نقاشی اثر کمال الملک (درگذشته مرداد ۱۳۱۹)

فصل چهارم

قواعد ویژه

(تعلیمات چهارگانه ثلث، نسخ، نستعلیق، شکسته)

در این فصل

ضمن تعلیمات چهارگانه، قواعد کلی و عمومی در رسم الخط

ویژه هر یک نشان داده میشود.

تعلیم حیات

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

مفردات : حرکات النہاء، واضنوع آہنہا، اوسموم و تنزل، و ملح و دور :

اَب ح ح د د ر ر
س س ص ط ع
ف ف ل ل م م
ن ن و و ہ ہ ال ال ای ای
د د ر ر و و م م ل ل و و

شکلی اول کلمه ترکیب است آنها در کرده بازده گان :

۱ : (با بک بک بک بک بلا)

و (ب ب ب ب ب ب ب)

۱۱ : (ب ب ب ب ب ب ب)

۱۲ : (ب ب ب ب ب ب ب)

بسی در این شکل هم نوشته اند مانند بزنی بانی و بیسی هم در نقطه نیم از صاحب خوانند . ولی سوال است از هر دو دو خط است

۱۳ : (ب ب ب ب ب ب ب)

و (ب ب ب ب ب ب ب)

۱۴ : (ب ب ب ب ب ب ب)

بسی در این شکل هم نوشته اند مانند بزنی بانی و بیسی هم در نقطه نیم از صاحب خوانند . ولی سوال است از هر دو دو خط است

۱۵ : (ب ب ب ب ب ب ب)

۱۶ : (با با با با با با با)

۱۷ : (با با با با با با با)

۱۸ : (با با با با با با با)

هش هصر هط هع هع هه
 هو هك هك هك هك هك هك
 هن هو هو هو هو هو هو هو

تذکر: دشت (بزرگ) است و دشت (کوچک) است و دشت (کوچک) است و دشت (کوچک) است

شکای و طکر و ترکیبات آن :

ه ه (سبب بلیت تلبیت) : جیب
 تلبیت

ه ه (جاء بخت صحیح صحیح)
 ه ه (مستحیح مستحیح)

ه ه (جستار الترتیب الترتیب مستحیح مستحیح)
 ه ه (مضروب منصوره مصباح النصیحه الضمعه)

تکریم مسعود مع فحی
 صاحب طبع و ادب العظم
 سه درود درود درود عالم
 مصطفی مکمل معبود مکمل معبود
 صمصم سس سس سس
 فسک فسک هر لله و الو السميع العليم
 للادوية

بجملک

ابن کثیر → گوچار و نام مبارک نور ناصر خاص دارد -

نقطه حرکات ، تنوین (اویب) ، ضوابط ، حروف خفیه ، زینت

.. (پ) زبانی .. ز .. ز .. ز .. ز .. ز .. ز .. ز .. ز .. ز ..

حرف اول (دوازده) حرف دوم (ده) حرف سوم (هفت) حرف چهارم (سه)
 حرف اول حرف دوم حرف سوم حرف چهارم حرف پنجم حرف ششم حرف هفتم حرف هشتم حرف نهم حرف دهم حرف یازدهم حرف بیستم

۱ این الف کجک در موارد ششبار فتح (ه ای حروف) و کسره (بین حروف) جایز بود مانند کافی - و آذر الف فتح
و کافی گویند . و او امیة از ابای مذکوره جایز بود نام از همین است

۲ این حرکت کوفی حالت سکون است کثر در پایوی الف ساکن آید و در او ساکن گفته شده است . و این شکل ترکیبی از دو شکل سابق
که از دایره کوچک مانند سریم که ، با پیش الف کجک است درشت شده و برای تذکر سکون استعمال میشود و پای هر میزنند .

۳ م م م — صورتی بزرگ است جای تالی میزنند .
برای بزرگ کردن زمین و بالا بردن برین درست میشود .
این شکل برای زینت و تزیین خط جایز بود گاهی جهت تنه و گاهی در سر میزنند . در نوشته های استادان

پیشین آید و شده و گاهی برای زینت لام با در فرقت هم آورده اند یعنی بین کاف و لام هم میزنند . خود این شکل هم لام آید و میشود کاف (لام)
و در پای حروف نهاد میشود .

س م ر ط ع ع ک و (در بعضی نوشته ها هم
که گاهی میزنند)

هر ه این حروف نیزه با فتنه اغلب کثر در بزرگ حروف بزرگ (من خط) گذاشته میشود و فقط
(هر) اکثر ه ای حرف قرار بگیرد .

تذکر : هم اینها را باید با قلمی ریز بجای خود قرار داد بطوری که نویسنده را کمزور است سازد و لازم این کار بر آبی است
خطی است درشت از لام است و خاصیتی نخواهی زمین خالی پیدا میشود که باید بین و سید آنها را بگرد از قطعاتی که میسنگ
معلوم میگرد .

حرکات قلم در مرکبات :

نک ایلتندین سیر کسرت

بِالْحَمْدِ الْعَمِيمِ وَ الْمَصِيحِ
 وَ بِرَحْمَةِ الْكَرِيمِ

وَ بِرَحْمَةِ الْكَرِيمِ

مِنْهُ لَمْ يَكُنْ

مَعَهَا مِنْ مَعْرِفَةِ

لَهُ تَبْلِغِ تَبْلِغِ